

Г. І. Дідук-Ступ'як, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПТИ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ „ІНТЕРАКЦІЯ РІЗНОТИПОВИХ ПІДХОДІВ” ДО ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Дідук-Ступ'як Г. І.

Філософські концепти лінгвометодичної технології „інтерація різнотипових підходів до вивчення української мови”

У статті висвітлена сутність методологічних та філософських основ реалізації у новій освітній парадигмі інноваційної лінгвометодичної макротехнології „Інтерація різнотипових підходів до вивчення української мови” в учнів основного контрцентру загальноосвітніх навчальних закладів різних типів; визначено рівні методологічного аналізу вказаного дослідження: філософського, який базується на класичних підходах системності, діяльності, синергетичності, аксіологічності; загальнонаукового, що служить для уточнення термінологічної бази та опису структурних детермінантів понять „інтерації” і „підхід”; конкретно-наукового, котрий сприяє розкриттю методології методичної системи використання макро-технології „Інтерація різнотипових підходів до вивчення української мови” (аналізує різножанрові форми, принципи, процедури, мікро-технології, методи, прийоми і засоби, що сприятимуть ефективному формуванню всебічно компетентної духовно багатой висококультурної особистості); прагматичного – для з'ясування навчальних та комунікативних стратегій і тактик реалізації означеної технології інтерактивного та креативного вивчення української мови у чотирьох видах мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: інноваційна лінгвометодична технологія; інтерації різнотипових підходів; методологічно-філософські орієнтири; синергетика, гуманність, антропоцентризм, нова освітня парадигма.

Дідук-Ступ'як Г. И.

Философские концепты лингвометодической технологии „интеракция различновидовых подходов к изучению украинского языка”

В статье раскрыта сущность методологических и философских основ реализации в новой образовательной парадигме инновационной лингвометодической макро-технологии „Интеракция различновидовых подходов к изучению украинского языка” учащихся основного

контрцентраобщеобразовательных учебных заведений разных типов; определены уровни методологического анализа указанного исследования: философского, который базируется на классических подходах – системности, деятельности, синергетичности, аксиологичности; общенаучного, служащего для уточнения терминологического аппарата и описания структурных детерминантов дефиниций „интеракция”, „поход”; конкретно-научного, содействующего раскрытию основополагающих методической системы указанной макро-технологии „Интеракция различных видов подходов к изучению украинского языка” (анализирует различные формы, принципы, процедуры, микро-технологии, методы, приёмы и средства, способствующие эффективному формированию всесторонне компетентной, духовно обогащённой, высококультурной личности); прагматического – для выяснения учебных и коммуникативных стратегий и тактик реализации определённой нами макро-технологии интерактивного, а также креативного изучения украинского языка в четырёх видах речевой деятельности.

Ключевые слова: инновационная лингвометодическая технология; интеракция различных видов подходов; методологическо-философские ориентиры; гуманизм, антропоцентризм, синергетика; новая образовательная парадигма.

Сьогоднішня національна система освіти в Україні маніфестується як нова парадигма антропоцентризму, гуманізму, демократизації, про що свідчить зміст різних реформ державних документів, що визначають стан і перспективи її розвитку. Вказуючи на конкретні філософсько-методологічні орієнтири лінгвометодичної технології „Інтеракція різнотипових підходів” до вивчення української мови, нами розглянуто різні філософські міркування В. Андрущенка, М. Бахтіна, М. Бердяєва, О. Бондаревської, В. Вернадського, В. Кременя, Г. Сковороди, Б. Бім-Бада, Л. Лузіної, Я. Турбовського, М. Гайдеггера, Е. Гуссерля, Г. Хакена та інших щодо формування гуманної особистості, гармонізації її духовного світу, який пов’язаний з національною та полінаціональною культурою й освітою. У контексті заявленого у суспільстві формується нова система цінностей як відкрита, духовно та культурно наповнена, гуманна, спрямована на діалог, взаєморозуміння. У сучасному перетворенні та переосмисленні суспільних, соціально-педагогічних процесів і явищ активізується пошук нових науково-методологічних обґрунтувань нової навчально-виховної парадигми.

Мета нашої статті – з'ясувати філософсько-методологічні засади інтерактивного навчання у ході реалізації поєднання різнотипових підходів до вивчення української мови як рідної і як державної.

Основою певного дослідження в наукових колах завжди вважаються методологічні та філософські засади.

Методологія у традиційному трактуванні – це вчення про методи та процедури науково-навчальної діяльності, а також розділ загальної теорії пізнання, в основному теорії наукового пізнання (епістемології) і філософії науки, що є важливо-необхідним для розуміння створеної нами інноваційної лінгвометодичної технології „*Інтерація різнотипових підходів*” до вивчення української мови.

Сучасні учені-філософи (В. Андрущенко, В. Біблер, А. Бойко, Б. Гершунський, М. Романенко, Т. Троїцька та інші) пропонують розглядати методологію у двох площинах: як теоретичну – гносеологію (розділ філософського знання) і як практичну, котра зорієнтована на вирішення прагматичних проблем. Теоретична прагне до моделі ідеального знання, а практична пропагується як програма (алгоритм), набір прийомів і способів того, як досягнути бажаної практичної мети. Якість розробленої нами методики перевіряється практикою в комплексі реальних дій і обставин навчання. Окрім того, на думку В.А. Штоффа, практична методологія включає таке: 1) характеристики діяльності (у нашому випадку навчально-виховної): особливості, принципи, умови та норми; 2) логічну структуру вказаної діяльності: фази, стадії й етапи; 3) технології рішення і виконання певних завдань у ході цієї діяльності: засоби, форми, методи, прийоми та способи [18, с. 9].

В освітянських розвідках останнього десятиріччя окреслено предмет методології, що „...передбачає вивчення питань вибору цілей підготовки людини до життя, концепцій та підходів до пізнання педагогічної дійсності, рушійних сил розвитку освіти, самого предмета педагогіки як науки, методів педагогічних досліджень та ін.” [8, с. 16]. Відомо, що методика навчання

української мови входить до системи дидактики, тому вважаємо наведену вище цитату прийнятною і для нашого дослідження.

На основі проведеного аналізу наукової літератури методологія інноваційної лінгвометодичної технології „Інтерація різнотипових підходів” до вивчення української мови нами розуміється як:

- учення про науковий метод пізнання, що відображає сукупність пізнавальних засобів, методів і прийомів, які застосовуються у науковому полі дослідження концептуальних засад методичної системи використання вказаної вище технології „Інтерація різнотипових підходів” до вивчення української мови як ефективного нововведення у навчально-виховний процес (інновацію), як методичну систему в освітньому просторі і як складову нової освітньої парадигми;

- системи пояснювальних принципів і підходів до пізнання, що дає змогу встановлювати, як у відношенні до визначального предмета й об’єкта проводити наукові дослідження, визначати способи організації та побудови теоретичної та практичної діяльностей, обґрунтування вчення про цю лінгвометодичну технологію в оновлювальній навчально-виховній системі;

- як загальну систему теоретичних знань (лінгвістичних, дидактичних, психологічних, психолінгвістичних), які виконують роль не лише провідних векторів наукового пізнання, а й шляхів, засобів, методів й прийомів, реалізації наукового дослідження феномена „Інтерація різнотипових підходів” до вивчення української мови для оптимізації навчально-виховного процесу української мови в основній школі;

- як учення про структуру, логічну організацію, форми й засоби, методи і процедури здійснення навчально-виховної діяльності на уроках української мови. Це вчення, яке у світлі нашого дослідження дає змогу науково обґрунтувати взаємозв’язок і взаємозалежність чотирьох видів мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, слухання, письма) на основі взаємодії різних аспектів вивчення української мови.

Концептуальні положення наукознавства, обґрунтовані В. Краєвським і Е. Юдіним, передбачають проведення методологічного аналізу з позицій системності і діяльності, що дає змогу виокремити такі методологічні рівні: загальнофілософський, загальнонауковий, конкретно-науковий, рівні методик і технік дослідження, а також методологічних рефлексій (застосування дослідником способів наукового пізнання, де інтегруються всі джерела методологічного забезпечення) [10; 19].

Узагальнюючи певні аксіоми проведення методологічного аналізу, нами було визначено, що більшість науковців вирізняють такі загальноприйняті рівні: філософський, загальнонауковий і конкретно-науковий. Однак, наше дослідження методичного характеру, відповідно потребує ще одного рівня методологічного аналізу – прикладного (за О. Анісімовим) [2] або рівня методик і технік (за В. Краєвським) [10].

Тому ми пропонуємо проводити методологічний аналіз технології „Інтеракція різнотипових підходів” до вивчення української мови на основі дослідження цієї наукової проблеми на таких рівнях:

1) філософському, який дає змогу розглядати технологію „інтеракції” на основі аналізу філософських принципів розуміння цього феномену;

2) загальнонауковому рівні – уточнення термінологічної бази та структурних компонентів понять „інтеракції” і „підхід”, характеристику різних підходів, застосованих у науковій розвідці;

3) конкретно-науковому рівні – методології методичної системи використання технології „Інтеракція різнотипових підходів” до вивчення української мови, тобто на рівні аналізу сукупності форм, принципів, процедур, методів, прийомів, що застосовуються для формування всебічнорозвиненої духовнобагатої україномовної особистості;

4) прагматичний рівень методології включає в себе стратегії і тактики реалізації технології інтерактивного вивчення української мови у чотирьох видах мовленнєвої діяльності із використанням різних типів підходів

(комунікативно-діяльнісного, особистісно зорієнтованого, компетентнісного, соціокультурного і текстоцентрично-дискурсного).

На основі філософської рефлексії ми розглядали взаємодію різнотипових підходів до вивчення української мови крізь призму суб'єкт-суб'єктних та інтерсуб'єктних відносин, відношення особистості до світу, суспільства, визначаючи вихідні позиції нашої наукової розвідки.

Відомо, що вищим рівнем філософської методології є діалектика – філософська концептуалізація розвитку, зрозумілого як в онтологічному, так і в логіко-понятійному його вимірах, як у якості теорії, так і в якості прагматики – методу. Саме діалектика допомагає людині сприймати довкілля і духовний світ як постійний розвиток, а саме джерело цього розвитку шукати у внутрішніх протиріччях. Розвиток є найбільш складною формою змін. Ідея розвитку базується на припущенні можливості таких якісних змін, у ході яких проявляється щось принципово нове у порівнянні з іншими формами.

На рівні філософського забезпечення роботи ми опиралися на положення про розвиток, який у філософії трактується як рух від простого до складного, від нижчого до вищого, переходу від абстрактного до конкретного; на єдності історичного і логічного; на діалектиці загального, особливого й одиничного, необхідного й випадкового – як детермінант формування процесів і явищ, що досліджуються. Так як знання має йти від часткового, дослідного (експериментального) до узагальнення і висунення теорій. Це – індуктивний метод руху розуму, нашої мислєдіяльності, що поряд з експериментом вважається істинним методом філософії та всіх наук [1, с. 7].

Для формування засадничих положень нашого дослідження вважаємо за доцільне на загальнонауковому рівні з'ясувати дефініцію „інтеракції” та умови й обставини її застосування у педагогіці й методиці викладання мов.

Лінгвістичне тлумачення слова свідчить, що поняття „інтеракції” (interaction – співробітництво, кооперація) запозичене з англійської мови і увійшло в освітню систему як педагогічна взаємодія учасників навчально-виховного процесу, що спирається на їх діалогову позицію і відображене в

різноманітних інтерпретаціях і стратегіях реалізації певного гармонійного діалогу між усіма учасниками навчального дискурсу. Інтеракція може виявлятися у вигляді співробітництва, коли обидві сторони учасників доходять взаємної згоди у розумінні цілей спільної діяльності та шляхів її досягнення. Також взаємодія реалізується через інтерактивні навчальні міні-технології і методи навчання на уроках та в позакласній роботі основної школи. У ході цього відбуваються зміни й у кожному із суб'єктів, і в тих об'єктах, на які спрямована взаємодія [8, с. 358].

У сучасній педагогіці дефініція „інтеракції” пов'язана з технологіями інтерактивного навчання, яке передбачає „колективне, групове вивчення матеріалу у співпраці, де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що роблять; рефлексують з приводу того, про що дізналися, що знають і вміють” [9, с. 13].

Учений-педагог О. Пометун розмежовує дві понятійні категорії: „інтерактивні методи” і „методи інтерактивного навчання”, вбачаючи відмінність у змістовому наповненні слова „інтерактивні”: „говорячи „інтерактивні методи”, слід наголошувати на якостях самого методу, пізнавальна діяльність учнів при цьому є вторинною, тобто, як тільки перестає працювати метод – учень перестає активно навчатися та взаємодіяти з іншими. В інтерактивному навчанні основою є активність учня, що складається не тільки безпосередньо методом, але й іншими чинниками, наприклад, освітнім середовищем, створюваним у цьому навчальному закладі” [9, с. 12].

Педагогічні технології взаємодії (тут і далі термінами-синонімами будуть: інтеракція, взаємодія, поєднання – авт. Г. Д.-Ст.) опосередковані спільною діяльністю учня з учнем, вчителя з учнями і засобами її застосування, за яких позиція учнів істотно змінюється, стає активною, суб'єктивно-діяльнісною або інтерсуб'єктною. Ці технології будуються на ґрунті ідентифікації себе, свого досвіду з досвідом „Іншого”, щоб вважатися спільнотою – „Ми” (за Е. Гуссерлем) та на суб'єктно-суб'єктних стосунках.

Технології інтеракції в педагогічній літературі дослідниками трактуються по-різному (Є. Бондаревська, О. Газман, А. Мудрик, В. Пітюков, В. Петровський, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Селевко, В. Сластенін, В. Шадріков, Н. Щуркова, І. Якиманська та інші). В їх наукових розвідках розкривається сутність таких понять, як „технологія”, „інтеракції”, „педагогічна взаємодія”, „взаємодія індивідуальна, групова і колективна”, „особистісно зорієнтована взаємодія”, „діалогічна взаємодія” [8; 9; 15].

Контекстом для розуміння фундаментальних основ інтеракції є також філософські трактування про духовну сутність людини, про діалогічний спосіб її існування і виживання в історичному й культурному вимірах. Ці ідеї допомагають по-новому відчувати людське в людині, взаємовідношення людини та реальності, вибудовуючи своєрідну діалогічну картину світу. Взаємодія людини із навколишнім середовищем і людьми дозволяє їй не лише актуалізувати свій внутрішній потенціал, але й поповнити його на структурному, змістовому, ціннісному й смисловому рівнях. Уходження в цей процес робить можливим співставляти думки, почуття, емоції й вчинки індивідуумів у ході спілкуванні за різних обставин, що є квінтесенцією його самопізнання, саморегуляції, самореалізації. Так, ще свого часу, видатний німецький мовознавець і філософ В. фон. Гумбольдт зазначав, що вивчення мови не є кінцевою метою, а слугує засобом пізнання людиною самої себе, тобто мова виступає носієм інформаційних повідомлень, а мовлення – суб’єктивним транслятором цих повідомлень [7, с. 283].

У семантичному розведенні цих понять ми спираємося на визначення їх концептосфер, поданих у тлумачних енциклопедичних словниках української мови. Так „мова” – це: 1) „здатність людини говорити, висловлювати свої думки”; 2) „сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах певного суспільства звукових знаків для об’єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок”; „мовлення” – це 1) „процес реалізації мовної діяльності, єдиний об’єктивний

прояв мови”; 2) „спілкування людей між собою”; 4) „мовна діяльність” [13, с. 661 – 663; 14, с. 374].

Як бачимо, із наведених вище прикладів лінгвістики та психолінгвістики впливає сентенція про взаємодію мови із мовленням і неможливість їх існування без діяльності людини у соціумі.

Аналіз філософської та педагогіко-методичної довідкової літератури, наукових праць говорить про те, що в поняттях „інтерації”, „взаємодія”, „поєднання” сфокусовано прямі й зворотні впливи речей одна на одну, обміну енергією, інформацією між різними об'єктами, між організмами і середовищем, форми кооперації людей у різноманітних ситуаціях співробітництва.

Взаємодія охоплює прямі й опосередковані відношення між об'єктами і системами. Прикладами прямих взаємодій у філософії оперує класична механіка, коли розглядає зіткнення і відштовхування, процеси, що передають рух від одного тіла до іншого. У суспільстві прикладом інтерації є щоденні безпосередні вербальні та екстралінгвістичні контакти між людьми [15, с. 357].

Дефініція „інтерації” є в пізнавальному потрактуванні висхідною для визначення понять „мовленнева діяльність”, „комунікація”, „різнотипові підходи”, „змінність”, „компетентність”, „різноаспектні принципи навчання”, „мовно-мовленневий розвиток”. Разом з тим конкретизація терміну „взаємодія” здійснюється саме через ці поняття. Взаємодія (інтерація) стає визначальною як механізм руху від одних об'єктів до інших, як трансляція повідомлень під час комунікації суб'єктів, як синтез різних людських можливостей, які породжують нові знання.

Результати наукових досліджень вітчизняних, російських, німецьких та американських вчених-педагогів (А. Богуш, Л. Варзацька, М. Пентилюк, Л. Пироженко, О. Пошетун, О. Бондаревська, О. Газман, І. Хом'як, І. Якиманська, Ганс Фріц, Е. Лоарер, Р. Стренберг, С. Майклз, Т. Ньюкон та інші) засвідчили, що педагогічна інтерація – це особлива форма зв'язку між учасниками навчально-виховного процесу, під час і у результаті якого відбувається взаємозбагачення інтелектуальної, емоційної, діяльнісної сфер

учасників цього процесу, що має соціально значущий характер. Також інтеракція є висхідною позицією для різного роду пізнавальних ситуацій, оскільки саме завдяки їм відбуваються зрушення та зміни в позиціях, діях й сприйнятті інформації учнями. Цікавим для нас є відкриття властивостей об'єктів, які входять певним чином в інтеракцію як в організований вчителем освітній процес (маються на увазі певні системи принципів, стратегій, способів, методів, прийомів і засобів навчання, заснованого на паритетних стосунках педагога й учня, багатосторонній комунікації, конструюванні знань учнем, використанні самооцінки та зворотнього зв'язку, рефлексії, постійної активності учня) [9, с. 7].

Другим важливим складником загальнонаукового рівня методології технології „Інтеракція різнотипових підходів” до вивчення української мови є наукове осмислення поняття „підхід”.

Різнобічний аналіз наукових джерел дав нам змогу самостійно створити і наочно показати наше розуміння методологічного наповнення терміну „підхід” (рис. 1): центром цієї структури, її „ядром” виступає імператив, навколо якого поєднуються такі складові: самовдосконалення, інновації, прогнозування. Самовдосконалення стає важливою вимогою існування конкурентоспроможної особистості у мінливому ХХІ столітті, запорукою формування умінь у школярів навчатися, потребувати знань і їх удосконалювати самостійно, з кожним роком навчання у школі поглиблювати свої різні компетентності (комунікативну, мовну, мовленнєву соціокультурну і прагматичну); інновація – шлях до конкурентних переваг; прогнозування – передача інформації, яка дозволяє передбачити якісний результат і досягти успіхів у навчально-виховній діяльності.

Узагальнюючи висловлене попередньо, детально визначимо структурні ознаки методичного підходу, якими на нашу думку, є: 1) функціональність (пов'язаний із виконанням певної діяльності, залежний від неї та від призначення); 2) дієвість (допомагає створенню і впровадженню у практику

Рис. 1. Структура методологічного наповнення терміну „підхід”

нових методів, локальних навчальних технологій, засобів навчання); 3) адаптивність (сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу); 4) динамізм (цілеспрямований пошук нових рішень для розв’язання лінгвометодичних та лінгводидактичних проблем); 5) поліваріантність (методичний інструментарій не є статика, його можна змінювати відповідно до навчально-виховних вимог, які лежать в основі (імперативі) певного підходу).

Отже, підхід до вивчення мови є стратегічною концентричною системою, яка включає в себе такі процесуально-змістові складники, як: закономірності, принципи, форми, методи і прийоми роботи з мовно-мовленнєвим матеріалом та сприяє формуванню всебічно компетентної україномовної висококультурної духовнобагатої особистості.

Ідея створення самого себе, трансцендентальної, креативної, відкритої до всяких можливостей людини – центральна і для сьогоденної методики вивчення української мови, яка є вагомим складником навчально-освітньої парадигми.

Сутність людини – в діяльності, русі, у постійному самовдосконаленні. Для освіти це має принципове значення, тому що освіта – це, перш за все, розвиток і саморозвиток. Педагогічна діяльність – це діяльність для створення

умов саморозвитку, самоосвіти людей, забезпечення для них простору вибору, можливостей вільної і творчої дії.

У лінгвометодиці використання одиниць різних рівнів мовної системи, побудова власних висловлювань різноманітних жанрів і стилів створюється лише у процесі **діяльності**, яка визначена як специфічна людська форма активного відношення до навколишнього світу на основі розвитку культури [12, с. 194]. За визначеннями німецьких філософів-класиків суб'єкт формується і розвивається лише через діяльність.

В радянській психології діяльнісний принцип отримав конкретизацію і розвиток у працях Л. Виготського, О.М. Леонтьєва, П. Гальперіна, В. Зінченко та інших психологів і психолінгвістів у зв'язку із необхідністю розв'язання конкретних завдань дослідження дитячого мислення і мовлення, проблем опанування іноземними мовами, вивчення ефективності різних систем і методик навчання тощо. Висхідною і основною формою діяльності людини є зовнішня, чуттєво-практична діяльність. Аналіз різнопланової науково-методичної літератури дає нам підстави стверджувати, що діяльність лежить в основі всіх підходів до вивчення мов: компетентнісного, особистіснозорієнтованого, текстоцентрично-дискурсного, соціокультурного і комунікативно-діяльнісного.

Окреслені ідеї постулює філософська антропологія. Весь її дух навчання з повним правом можна розглядати як гуманістичне за своєю суттю і націленістю, а філософсько-антропологічне вчення може виступати як світоглядна основа нашої наукової ідеї.

Кожна епоха має своє філософське бачення людини, свої уявлення про її ідеал й відповідну їй освітню модель.

Згідно із Законом України „Про освіту” (1996) одним із принципів її розбудови є створення умов для повної реалізації здібностей, таланту, всебічного розвитку особистості, гуманізм, пріоритетність загальнолюдських цінностей.

Гуманітаризація освіти спирається на філософські знання про людину як про предмет не тільки виховання й самовиховання, але й саморозвитку, виходячи з її суті й цілісності, з багатогранних проявів її буття [15, с. 158].

Сучасна українська освіта виступає під гаслом гуманітаризації, що є одним із найважливіших завдань у національній концепції реформування загальноосвітніх навчальних закладів.

Визначальним у розумінні суті гуманістичної освіти є філософський принцип гуманізму. Гуманізм як етичне поняття вперше введений до філософії стоїком Панецієм (185-110 рр. до н. е.). Як смислова характеристика і категорія моральності, він присутній майже у всіх працях мислителів філософських шкіл. Гуманізм – „змінювана з історією розвитку суспільства система поглядів, яка визначає цінність людини як особистості, її право на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей, яка вважає благо людини критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяності – нормою стосунків між людьми” [8, с. 157].

Гуманізм „постулює вищу, самодостатню і самоусвідомлювальну значущість людини; проголошує антилюдським все, що сприяє його відчуженню і самовідчуженню; відкидає ідею пріоритету істин „надлюдського” походження серед феноменів світу” [16, с. 162]. Отже, гуманізм – глобальна філософська система, ознаками якої є автономність, універсальність і фундаментальність, – одна з аксіологічних характеристик суспільного буття і свідомості, розуміння якої полягає у ставленні людини до інших людей як до вищої цінності.

Гуманітарне мислення опановує світ духовно-смисловим чином як аксіологічну цінність, тому його завданням є ціннісно забарвити світ, наповнити його вищим смислом і зробити співпричетним людині, суспільству, розкодувати зміст культури за допомогою пам’яток, текстів, знаків, кодів тощо. Так, М. Бахтін звертав увагу на те, що предмет може впливати на особистість тільки тоді, коли розкриває свій потенціал, стає словом, залучає людину до словесно-смислового тексту [4, с. 319].

Евристичне значення парадигмальної концептуалізації і систематизації концепцій освіти на філософсько-антропологічній основі полягає в тому, що дає уявлення про ту чи іншу модель освіти з погляду її фундаментальної основи, якою завжди в освітньому просторі виступає дитина – учень. Цілісний філософський образ людини дозволяє розглядати освіту як складову частину діалектичного процесу її становлення й розвитку як біо-психо-соціокультурну істоту та встановити природну ієрархію всіх складових освітнього процесу. В цьому випадку сучасна модель освіти зберігає знання про кращі досягнення людства, пошану до них, орієнтує на пошук спадкоємності в освіті.

Окрім розглянутих вище філософсько-методологічних засад інтеракції різнотипових підходів до вивчення української мови, нами ще звернена увага на синергетичний спосіб навчання. Термін „синергетика” в перекладі з давньогрецької означає „співробітництво” або „спільну дію”. Вперше був запропонований німецьким вченим Г. Хакеном. У сучасній освіті синергетика сприймається різноаспектно. У нашому дослідженні ми звертаємося до загального розуміння синергетики як науки „що досліджує процеси у нестабільних системах, етапи переходу від стану хаосу до стану порядку” [17].

За дослідженнями І. Пригожина та Г. Хакена, перехід від неупорядкованого стану до упорядкованого відбувається за допомогою спільної і синхронної дії багатьох підсистем, що створюють систему. На основі цього вважаємо, що методична система належить до соціальної системи і не може існувати поза середовищем. З точки зору синергетики ступінь організованості методичної системи має відповідати ступеню організованості найближчого середовища з його внутрішніми зв'язками. Методичні системи завжди входять в наявні освітні парадигми. А структуру певної методичної системи завжди визначає науковець, який її створює із урахуванням функціональності в навчально-освітньому процесі, дієвості, адаптивності до певних умов, динамізму та поліваріантності (див. рис. 1).

Важливим для інтеракції різнотипових підходів до вивчення української мови як рідної і як державної є потрактування предмету синергетики, який

вітчизняні та західні філософи пояснюють як різні механізми самоорганізації, і який розуміють „як процеси виникнення макроскопічно впорядкованих просторово-часових структур у складних нелінійних системах, що перебувають у далеких від рівноваги станах поблизу особливо критичних точок” [15]. На думку Г. Хакена, властивості самоорганізації виявляють об’єкти найрізноманітнішої природи. Розглядаючи самоорганізацію як важливий елемент синергетики, ми поділяємо думку інших вчених-дидактів, методистів (І. Аносов, З. Бакум, О. Горошкіна, С. Караман, В. Дороз, А. Семенова, О. Сисоєва та інші), що вона є процесом, в якому створюється, відтворюється або вдосконалюється організація складної динамічної системи. З позиції синергетики ми розглядаємо реалізацію одночасного використання важливих складових різних підходів до вивчення української мови як рідної і як державної в інтерактивній площині для розвитку комунікативної, мовної, мовленнєвої, соціокультурної та прагматичної компетенцій учнів основної школи, що сприятиме формуванню системи внутрішньої самоорганізації школярів, спрямованої на актуалізацію власних творчих сил, що протистоятимуть дестабілізації навчально-виховного процесу.

Ми погоджуємося з ідеями В. Андрущенка, В. Лутая [2], В. Маткіна [11], що для аналізу педагогічної дійсності найбільш доцільно застосовувати системно-синергетичний аспект, оскільки сучасне мислення – це системно-синергетичне мислення, а один із сучасних методологічних способів аналізу дійсності – це системно-синергетичний.

Таким чином, описані вище методологічні положення підтверджують нашу думку, що в основі створення інноваційної лінгвометодичної технології „Інтеракція різнотипових підходів” до вивчення української мови лежать принципи філософії гуманізму, інтерсуб’єктності, трансцендентальності, інтерактивності, діалогонавчання та синергетики, які сприятимуть формуванню мовнокомунікативної й дискурсивної компетенції та гуманістичної культури особистості.

Саме антропоцентричний та системно-синергетичний напрями в освітньому просторі дають змогу методично посилити процес формування особистості учня як суб'єкта інтерсуб'єктної діяльності і вказати важливі принципи його функціонування: принцип самовираження і самореалізації особистості в освітньому середовищі, принцип самостійності та ініціативи творчості, відкритість, нелінійність.

Реалізація синергетики в інтерактивній діяльності учнів виявляється через оновлення змісту, методів, прийомів і форм навчання. При цьому велике значення надається таким чинникам, як відкритість, самореалізація, саморозвиток, креативність і нелінійність мислення, управління й самоуправління, які визначають вибір та розробку технологій навчання. Ці аспекти забезпечують нестандартність навчання, повноту й високу якість предметних знань, життєву адаптацію учнів через навчальні дисципліни з урахуванням внутрішньої міжрівневої інтеграції та міжпредметних зв'язків.

Література

1. **Андрущенко В. П.** Філософія освіти в сучасній Україні: стан та перспективи розвитку / В.П. Андрущенко, В.С. Лутай // Вища освіта України. – 2004. – № 4. – С. 5-11.
2. **Анисимов О. С.** Методология: функция, сущность, становление (динамика и связь времён) / О.С. Анисимов. – М. : ЛМА, 1996. – 380 с.
3. **Аносов І. П.** Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: моногр. / Іван Павлович Аносов. – К. : Твім інтер, 2003. – 391 с.
4. **Бахтін М. М.** Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках: досвід філософського аналізу / Михайло Михайлович Бахтін // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття: за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 318-322.
5. **Бим-Бад Б. М.** Образование в контексте социализации / Б.М. Бим-Бад, А.В. Петровский // Педагогика. – 1996. – №1. – С. 3–8.

6. **Гершунский Б. С.** Философия образования для XX века (В поисках практико-ориентированных образовательных концепций). / Борис Семенович Гершунский. – М. : Совершенство, 1998. – 608 с.
7. **Гумбольдт В. фон.** Язык и философия культуры / Вильгельм фон Гумбольдт, пер. с нем. М.И. Левина и др. – М. : Прогресс, 1985. – 451 с.
8. **Енциклопедія освіти** / [Акад. пед. наук України; головний ред. проф. В.Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
9. **Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: [метод. посіб.]** / авто-уклад. О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : А.П.Н. – 136 с.
10. **Краевский В. В.** Методология педагогического исследования / В.В. Краевский. – Самара : ПГПИ, 1998. – 86 с.
11. **Маткин В. В.** Теория и практика развития интереса к профессионально-творческой деятельности у будущих учителей: Ценностно-синергетический подход: дисс... доктора пед. наук: 13.00.08 / В.В. Маткин. – Екатеринбург, 2002. – 255 с.
12. **Новая** Российская Энциклопедия в 12-и томах. – Т. V(2); [главн. редактор – А.Д. Некипелов]. – М. : Из-во „Энциклопедия”, Издательский дом „Инфра – М”. – 480 с. – С. 194.
13. **Новий** тлумачний словник української мови у 4-х томах: / [укл. В. Яременко, О. Сліпущко]. – К. : Аконтіт. – Т. 2. – 2001. – 912 с.
14. **Українська** мова. Енциклопедія / Редкол. Русанівський В.М., Тараненко О.О. – К. : Вид-во: „Українська енциклопедія” ім. М.П. Бажана. – [вид. 3-те зі змінами і допов.]. – 2007. – 856 с.]
15. **Філософський** енциклопедичний словник / [За ред. В.І. Шинкарука]. – К. : Абрис, 2002. – 723 с.
16. **Філософський** словник соціальних термінів. – Вид. 3-є, доповнене / [За заг. ред. проф. В. П. Андрущенко]. – К. : „Р.И.Ф.”, 2005. – 672 с.
17. **Хакен Г.** Синергетика: Иерархии неустойчивости в самоорганизующихся системах и устройствах / Г. Хакен [перевод с англ.]. – М. : Мир, 1985. – 419 с.

18. **Штофф В. А.** Введение в методологию научного познания: [учеб. пособ.] / Виктор Александрович Штофф. – Л. : ЛГУ, 1972. – 191 с.

19. **Юдин Э. Г.** Методология науки. Системность. Деятельность. / Э. Г. Юдин. – М. : Эдиториал УРСС, 1997. – 445 с.

Diduk-Stupyak G.I.

Philosophical concepts of the linguo-methodical macro technology “interaction of diverse approaches to learning ukrainian”

The article deals with the essence of the methodological and philosophical foundations of implementation in a new educational paradigm of the innovative linguo-methodical technology “Interaction of Diverse Approaches to Learning Ukrainian” by pupils of the counter center of comprehensive secondary educational establishments of various types. There have been defined the following levels of methodological analysis of the above research: **philosophical** that is based on the classical approaches of systematicity, activity, synergy, axiology; **general scientific** that serves to specify the terminological base and the description of the structural determinants of the notions „interaction” and “approach”; **specific scientific** that contributes to the revealing of the methodology of the methodic system of applying the macro technology “Interaction of Diverse Approaches to learning Ukrainian” (analysis of various genres of form, principles, procedures, micro technologies, methods, techniques and means that will be instrumental in effective forming of an all-round competency-aware, spiritually rich, highly cultured personality); **pragmatic** that clarifies educational and communicative strategies and tactics of implementation of the said technology of interactive and creative learning of Ukrainian to the development of four types of language skills.

Key words: innovative linguo-methodological technology; interaction of diverse approaches; philosophical and methodological guidelines; synergy; humanity; anthropocentricity; new educational paradigm.

Відомості про автора

Дідук-Ступ'як Галина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики викладання української мови та культури мовлення Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Основні наукові інтереси зосереджені навколо проблематики лінгвометодичних технологій.

Стаття надійшла до редакції 13.12.12

Прийнято до друку 26.04.13